

V. HAÇLI SEFERİ'NİN ESRARENGİZ PORTRESİ: JACQUES DE VITRY VE ESKİ DÜNYANIN FAALİYET ALANI

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Bedia GÖKTEPE

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı
bediagoktepe43@gmail.com
ORCID: 0000-0002-4307-8380

Gönderim Tarihi: 18.10.2020 Kabul Tarihi: 22.12.2020

Alıntı: GÖKTEPE, Bedia (2020). "V. Haçlı Seferi'nin Esrareniz Portresi: Jacques De Vitry Ve Eski Dünyanın Faaliyet Alanı", *AHBV Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (3) 11-18.

ÖZ: Döneminin meşhur teologlarından biri olan Jacques de Vitry, 1216 yılında Papa III. Innocentius tarafından Akka'ya piskopos olarak atanmıştır. Onun asıl vazifesi, Doğu'da yaşayan Hıristiyanları Papa'nın buyruğu altında birleştirmek ve onları Müslümanlara karşı harekete geçirmektir. Bununla birlikte Jacques de Vitry hem Albenilere hem de kutsal topraklara yapılan Haçlı Seferlerinde vaazlar vererek, seferlere destek vermiştir. Fakat Haçlı Seferlerinin başarısız olmasının ardından Haçlılar misyonerlik faaliyetlerine yönelmiştir. Jacques de Vitry, Doğu'da bu misyonerlik faaliyetlerinin öncü isimlerinden biri olmuştur. Akka, Beyrut, Sur ve Sayda gibi Doğu Akdeniz liman şehirlerinde vaazlar vererek, Müslümanların Hıristiyanlaştırılmasında müessir olmuş, Fransisken ve Dominiken tarikatlarının misyonerlik etkinliklerini desteklemiştir. Bu çalışmada, Jacques de Vitry'nin V. Haçlı Seferi'nin hazırlıklarında oynadığı rol, misyonerlik faaliyetleri, Dominiken ve Fransisken tarikatları ile ilişkisi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Jacques de Vitry, V. Haçlı Seferi, Misyonerlik

Mysterious Portrait of The Fifth Crusade: Jacques de Vitry and Field of Activity of The Old Times' World

ABSTRACT: Jacques de Vitry, one of the famous theologians of his era, was appointed bishop to Acre in 1216 by Innocentius III. His main task was to unite Christians living in the East under Pope's command and to mobilize them against Muslims. In addition, Jacques de Vitry supported the campaigns by preaching both the Albigenses and the Crusaders to the Holy Land. However, the Crusaders focused on missionary activities after the Crusades failed. Jacques de Vitry became one of the pioneers of these missionary activities in the East. He had an impact on the Christianization of Muslims by preaching in the Eastern Mediterranean port cities such as Acre, Beirut, Tyre, Sidon, supporting the missionary activities of the Franciscan and Dominican sects. In this study, the role played by Jacques de Vitry's in the preparations of the Fifth Crusade, his missionary activities, and his relationship with the Dominican and Franciscan sects have been examined.

Keywords: Jacques de Vitry, the Fifth Crusade, Missionary

Giriş

1.Hayati

Fransa'da doğan Jacques de Vitry, 13. yüzyılın ilk yarısında, Avrupa ve Orta Doğu'da çeşitli faaliyetlerde bulunan Roma Katolik Kilisesi'nin önde gelen din adamı, *piskoposu*¹ ve *kardinaliydi*². Ne zaman doğduğu tam olarak bilinmemekle birlikte, 1160-1170 yılları arasında doğduğu düşünülmektedir. 1240 yılında Roma'da ölmüştür. 1190-1208 yılları arasında Paris'te

¹ Havarilerin halefleri olarak kabul edilen piskoposlar, onların yaptıkları gibi dini ritüelleri idare etmek, papazları atamak, ruhban sınıfının disiplinini sağlamak ve ayinlerin icra edilmesi için gerekli koşulları sağlamak gibi salâhiyetlere sahipti. Bütün bu görevleri icra edebilmesi içinde yasalar yapmak, aforaz etmek, cezalandırmak ve kendi tasarruflarında olan bölge-lerin papazların ödeneklerini tanzim etmek gibi haklara sahipti. Piskopos hakkında detaylı bilgi için bkz. (Genç, 2013: 18-34).

² Kilise hiyerarşisinde papalıktan sonraki ikinci makamdır. Kilisenin idari işlerini yürütürler. Seçilecek olan papa kardinal-lerden biridir ve kardinal kurulu tarafından seçilir (Şahin, 2018: 476).

teoloji eğitimi aldıktan sonra, 1208 yılında Saint Nicolas d'Oignies manastırına katılmak üzere Paris'ten ayrılmıştır (Decorte vd., 2019: 1). Jacques de Vitry, "*Historia Orientalis*", "*Historia Occidentalis*" ve "*The History of Jerusalem*" adlı üç önemli eseri kaleme almıştır.

2. Jacques de Vitry'nin Piskoposluk Öncesi Sahaya Hazırlanması

Saint Nicolas d'Oignies Manastırı'na girmek için gittiği Oignies'te, Mary of Oignies ile tanışan Vitry, onunla yakın bir bağ kurmuştur. Onun tavsiyesiyle kanon olan Vitry, bir süre Oignies'te kaldıktan sonra, Orta Çağ Avrupası'nın en önemli entelektüel merkezlerden biri olan Paris'e geri dönmüştür. Döndükten sonra kendini vaazlara adanmış Vitry, 1210-1213 yılları arasında Albinlere³ karşı yapılan Haçlı Seferi'nin önde gelen vaizlerinden biri olmuştur (Brehier, 1910).

Jacques de Vitry'nin birçok çalışması, kendisinden sonra gelen vaizler tarafından kaynak olarak kullanılmıştır. Paris'teki reform hareketleri sayesinde entelektüel ve dini kimliğini kazanmıştır (Beattie, 2014: 46). Paris'teki Peter the Chanter'den⁴ bir süre eğitim alan Vitry, sonrasında Fransa'da Argenteuil kasabasında bir süre kilise papazı olarak görev yapmıştır. Vitry'nin Albinlere ve kutsal topraklara düzenlenen Haçlı Seferlerinde yaptığı vaazlardaki başarısı, onun 1216 yılında Akka piskoposu olarak atanmasını sağlamıştır. Akka piskoposu iken papaya Doğu'nun siyasi, askeri ve sosyo-ekonomik durumunu anlatan yedi mektup yazmıştır (Coakley, 2006: 69).

3. Haçlı Seferlerine Propagandalarıyla Destek Vermeye Başlaması ve V. Haçlı Seferi

Papa III. Innocentius (1198-1216), IV. Haçlı Seferi'nin (1200-1204) başarısızlığıyla sarılan papalığın prestijini arttırmak, Müslümanların elinden kutsal toprakları geri almak ve bütün Hıristiyanları Roma idaresinde birleştirmek amacıyla 11 Kasım 1215 tarihinde Roma'da IV. Lateran Konsili'ni⁵ toplamıştır. Burada, toplumun bütün kesimlerine hitap eden papa, yeni bir Haçlı Seferi düzenleme çağrısında bulunmuştur. Ayrıca sefere katılmayı düşünenlere günahlarının bağışlanması ve maddi kazanımlar gibi dünyevi-uhrevi vaatlerde bulunulmuştur. Papa III. Innocentius'un emriyle ruhban sınıfına mensup vaizler, Avrupa'nın pek çok yerinde, halkı yeni bir Haçlı Seferine teşvik etmek için ikna edici konuşmalar yapmışlardır (Çelik, 2018/1, 316).

Papa III. Innocentius, V. Haçlı Seferi'nin hazırlıklarına yapmaya başladığında, onun en büyük destekçilerinden biri Jacques de Vitry olmuştur. V. Haçlı Seferi, diğer haçlı seferlerinden farklı bir özelliğe sahiptir. Bu seferin amaçlarından birisi Hıristiyan vaazları yoluyla Müslümanları Hıristiyanlaştırmaktır. Yansıtılan amacı, Hıristiyan din kardeşlerine yardım etme olan seferde yaş, cinsiyet ve statü farketmeksizin, her katılımcı vaaz kampanyalarıyla sefere teşvik edilmiştir (Bolton, 1998: 57-58).

Vitry, Haçlı Seferlerine özellikle günâhkarların katılması hususunda vaazlar vermiştir. Ona göre, seferlere katılanların en büyük kazancı, günahlarının bağışlanması ve erdeme kavuşmalarıdır; askeri zafere katkı sunmak, maddi kazanç elde etmek, kutsal toprakların kurtarılmasını sağlamak ve ekonomik çıkar elde etmek, sefere katılacakların diğer kazançları olacaktır. Vitry, Haçlıları sefere teşvik ederek, onların şeytana şu şekilde cevap vermelerini söylemiştir: "*Ben Hıristiyanlık*

³ Albinler 12. ve 13. yüzyıllarda Fransa'nın Albi bölgesinde ortaya çıkan bir tarikattır. Hıristiyanlığa göre, sapkın bir tarikat olan Albini tarikatu, Hıristiyanlığın temel pratiklerini reddetmeleri, reenkarnasyonun varlığına inanmaları ve dünyayı cehennem kabul etmeleri nedeniyle Hıristiyanlıktan keskin bir biçimde ayrılırlar. 1209 yılında yapılan Albigeos Haçlı Seferi ile ortadan kaldırılmışlardır. Detaylı bilgi için bkz. (Işık, 2019).

⁴ Peter Cantor Fransız dinbilimcidir. Hem Eski Ahit hem de Yeni Ahit kitaplarını yorumlamıştır. V. Haçlı Seferi'nin çağrısının yapıldığı IV. Lateran Konsülünün teolijik programı onun öğretilerinden etkilenecek hazırlanmıştır (Baldwin, 1970: 235-243).

⁵ IV. Lateran Konsili 1215 yılında Papa III. Innocentius önderliğinde Roma'da toplanan bir konsildir. Konsil bu tarihe kadar yapılmış en büyük konsil olma özelliğine sahiptir. Konsilin toplanma amacı V. Haçlı Seferi'ni tertip etmektir. Konsile çok sayıda piskopos, patrik gibi kilise görevlilerinin yanı sıra krallar veya temsilcileri iştirak etmiştir. Papa III. Innocentius tıpkı daha önce yapılan Haçlı Seferlerinde öne sürülen argümanlardan biri olan Kudüs'teki Hıristiyan din kardeşlerinin içinde bulunduğu zor durumu izah ettikten sonra Kudüs'e yardım yönünde seferin gagesini açıklamıştır (Benli, 2019: 124).

için eşimi ve çocuklarımı terk ettim. Bu uğurda ana vatan özlemi çektim. Denizin tehlikelerine maruz kaldım. Bunları tek bir tutku uğruna kaybetmek istemiyorum." (Beattie, 2014: 47-48).

Papa III. Innocentius, 1216 yılında ölünce, yerine III. Honorius papalık makamına geçmiştir. III. Honorius, III. Innocentius'un başlatmış olduğu Haçlı Seferi projesini devam ettirme kararı almıştır. Bu doğrultuda, ilk olarak yeni Haçlı Seferine destek vermeleri için Avrupa krallarına çağrılarda bulunmuştur. Avusturya Dükü V. Leopold ve Macar Kralı II. Andreas (1177-1235), sefere destek vereceklerine dair olumlu dönüş yapmışlardır (Runciman, 1987: 129-130).

V. Haçlı Seferi düşüncesinin oluşma evresini, Mısır merkezli bir plan oluşturmaktadır. Mısır ve civarının zapt edilmesine dönük ilk planlamanın, III. Haçlı Seferi sırasında gelişen olaylar⁶ çerçevesinde belirdiği anlaşılmaktadır. Kilit noktada bulunan Mısır'ın ele geçirilmesi, Müslüman ahalinin Nil Deltası ve civarından çıkarılmasını da beraberinde getireceği öngörülmüştür. Buna bağlı olarak, ardından da Suriye ve Akka'da bulunan Müslümanların siyasi varlığının kısa sürede kısaca alınması hedeflenmiştir. Öngörüler gerçekleştirildiğinde ise asıl hedef *-kutsal topraklar (Kudüs)-* ele geçirilmiş olacaktır. Kudüs, Haçlı Seferleri düşüncesi temelinde var olan ve kutsal görülen bir imge olarak yerini almıştır. Dönem ana kaynaklarının ve araştırma eserlerinin ortaya koyduğu üzere Kudüs, kutsallık, zenginlik ve yeryüzünün cenneti gibi sıfatlara nail bir yer olmuştur. Haçlı Seferleri düşüncesinin rasyonelitesinde var olan -plan ve hedef odaklı harekât-, seferle birlikte gerçekliğini ve tezahür noktasını Mısır ve Dimyat'ta bulacaktır. Ancak gerçekliğin ve amaçların karşısında Eyubî Sultanı el-Adîl (1200-1218) vaziyet almış ve Haçlı ordusunu, Suriye'de ordusuyla karşılayarak, engellemeye çalışmıştır. Aynı dönemlerde yerine Mısır'da nâib olarak bıraktığı el-Kâmil, Mısır ordusuyla birlikte Kahire'den harekete geçmiş, Dimyat'ın güney kısmında bulunan el-Adiliye'ye gelmiş ve ordugâhını kurmuştur. Bilgiler doğrultusunda, tarihin yeniden karşı karşıya getirdiği iki dünyanın, daha organize ve aktif şekilde mücadele için vaziyet aldıkları görülmektedir (Demirkent, 1987: 187-188).

Bu doğrultuda Haçlı birliklerine karşı, Dimyat'ın girişinde, Nil Nehri'nin ortasında Silsile Burcu tahkim ettirilerek güçlendirilmiş ve 300 kişilik bir birlik bölgeye yerleştirilmiştir. Ayrıca nehrin girişleri kapatılarak, karargâhın yeri, şehrin savunma harekâtının kolayca idare edilebileceği, ihtiyaç duyulan erzak ve mühimmatın kolayca temin edilebileceği yere konuşlandırılmıştır. Bu itibarla, harekâtın yapılacağı alana hâkim bir yerde bulunan korunaklı bir tepe, karargâh noktası olarak belirlenmiştir. Fakat ordu ve donanmanın yetersizliği nedeniyle Haçlılara karşı bir saldırıda bulunulmamıştır. Kudüs kralı Jean de Brienne (1210-1225), bu müstahkem burcun zapt edilmesinin, seferin seyri açısından önemli olduğunu bildirmiştir. Bunun üzerine harekete geçen Haçlı birlikleri, burcu müdafaa eden Müslümanların direnişlerine rağmen burayı ele geçirmiştir. Elde edilen başarı, Haçlılara Dimyat surlarına kadar yaklaşma imkânını vermiştir (Çelik, 2018/2, 142-146).

el-Kâmil'in Adiliye'den çekilmesinin en önemli nedeni, kendisine düzenlenecek olan suikast teşebbüsünü haber almasıdır. el-Kâmil, Dimyat'tan geri çekilmek zorunda kalınca, Haçlılar şehri ele geçirmiştir. el-Melik'ül Adîl, ordusunu güneydoğuya Uşmuna'ya çekmiş ve burada Suriye'den kendisini desteklemek üzere gelen kardeşi el Melik'ül Muazzam ile buluşmuşlardır. Ancak bu iki ordu da Haçlıları Dimyat'tan çıkaramamışlardır. Bu gelişme üzerine, el-Melik'ül Kâmil, Mısır'ı tahliye etmeleri şartıyla Kudüs'ü Haçlılara vermeyi teklif etmiştir. Kudüs Kralı Jean de Brienne ve pek çok Haçlı teklife ılımlı yaklaşmış olsa da Pelagius ve destekçileri olan İtalyanlar teklifi kabul etmemişlerdir. Nihayetinde Haçlılar 5 Kasım 1219 tarihinde Dimyat'ı hâkimiyetleri altına almışlardır. Haçlılar, Dimyat'ta bir yıldan fazla kalmalarına rağmen hiçbir faaliyette bulunamamışlardır. Müttefik Haçlı ordusunun Mısır'a gelmesinden endişelenen el Melik'ül Kâmil, otuz yıllık ateşkes

⁶ III. Haçlı Seferi, Selâhaddin Eyyübî'nin Hittin zaferiyle Kudüs'ü geri alması üzerine Kudüs'ü Müslümanlardan geri almak amacıyla düzenlenmiştir. Papa VIII. Gregorius'un (21 Ekim 1187-17 Aralık 1187) çağrısına İngiliz ve Fransız krallar ile Alman imparatoru II. Friedrich Barbarossa olumlu yanıt verdiler. Önce karayolunu tercih eden Barbarossa akabinde İngiliz ve Fransız kralları deniz yolunu kullanarak yola çıktılar. Friedrich Barbaros'un komutasındaki Alman Haçlı ordusu Anadolu'da büyük bir zayıyat verdi. Friedrich Barbarossa'nın Silifke'de ölümü neticesinde ordusu dağıldı. Oğlunun komutasındaki küçük bir birlik Sur'a ulaşabildi. Fransız ve İngiliz krallarının desteğiyle Haçlılar Akka'yı ele geçirdiler. Haçlılar önce Yafa'yı ardından Daron'u hâkimiyet altına almalarına rağmen III. Haçlı Seferinin nihai hedefi olan Kudüs'ü ele geçiremediler. III. Haçlı Seferinin Haçlılar için en büyük kazancı Kıbrıs'ın ele geçirilmesiydi. IV. Haçlı Seferi'nin asıl hedefi Mısır'dı. Venedik'in Mısır'la ticari ilişkileri olması nedeniyle Venedik'in de teşvikiyle IV. Haçlı Seferi İstanbul üzerine yapılmıştır (Demirkent, 1996: 14/536-538).

karşılığında Kudüs'ü ve Filistin'i Haçlılara vermeyi taahhüt etmiştir. Bu teklif Akka Kralı Pelagius tarafından kabul edilmemiştir (Demirkent, 1996: 14/ 539-540). Bütün İslâm topraklarını hâkimiyeti altına alma niyetinde olan Haçlılara, Moğollar ve Gürcüler yardım etmeyince, Ağustos 1221'de Bahrül-mahalle'de Müslümanlar karşısında mağlup düşmüşlerdir. Dimyat'ı boşaltmaları karşılığında canlarına dokunulmamıştır (Karakaş, 2016: 23). V. Haçlı Seferi'nin düzenlenme amacı, Mısır'ı zaptetmek olmasına rağmen başarılı olunamamış, fakat Dimyat ele geçirilmiştir. Ancak işaret edildiği üzere, Haçlılar burada daimî bir hâkimiyet tesis edememişler, Dimyat kısa bir süre sonra yeniden Eyyûbîlerin eline geçmiştir.

Haçlı Seferleri Döneminde Misyonerlik

I. Haçlı Seferi'ni başlatan Papa II. Urban'ın, Clermont Konsili'ndeki konuşmasının kayıtları günümüze ulaşmamıştır. Bununla birlikte, Müslümanların dönüşümü-Hıristiyanlaştırılma amacından bahseden bir kronik de mevcut değildir. Takriben 1122 yılında Clermont konuşmasının bir versiyonunu kaleme alan Robert the Monk, Papa Urban'ın Müslümanların dönüşümünü açık bir hedef olarak göstermediğini ifade etmiştir. 1095'ten 1099 yılına kadar Papa Urban'ın yazdığı mektuplarda, Müslüman dönüşümünden bahsedilmemektedir. Seferin amacı, Doğu'da özellikle Kudüs'te Müslümanlar tarafından engellenen Hıristiyanlık ve kiliselerin kurtarılması olarak sunulmuştur (Kedar, 1984: 57-58). Haçlı tarihi ile ilgili mühim çalışmaları olan Joshua Prawer de seferin amacını, kutsal toprakları kurtarmak olduğunu belirtmiş, ardından Latin Krallığı'nın, Müslümanları Hıristiyanlaştırma gibi bir misyon gütmeyi kaydettiğini (Prawer, 1972: 510).

Haçlıların 1097'deki İznik kuşatmasından itibaren, Müslümanlar ve Hıristiyanlar arasında siyasi, sosyal ve ekonomik nedenlerle din değiştirme vakaları görülmüştür⁷. Latin Krallığı döneminde kaleme alınan kroniklerde, Kudüs kralı I. Baldwin (1100-1118) ve Godfrey of Bouillon'un (1099-1100) yakın çevresindeki birkaç Müslümanın Hıristiyanlığı kabul ettiği kaydedilmiştir. I. Baldwin'in saray muhafızı yapmak için bir Müslümanı yetiştirdiği ve ona kendi adını verdiği kaynaklarda geçmektedir (Kedar, 1984: 74). İzah edildiği gibi papalığın resmî bir misyonerlik politikası olmamasına rağmen, Haçlılar ve Müslümanlar arasında, I. Haçlı Seferi'nden itibaren siyasi, sosyal, askeri ve ekonomik nedenlerle din değiştirmeler yaşanmıştır.

Yapılan ilk vaazlarda Haçlılar (*İsa'nın askerleri ve hacılar*) motive edilerek, kutsal yolculuğa teşvik edilmişlerdir. Fakat seferler başarısızlıkla neticelenmiştir. Orta Çağ Avrupası'nda kıtlık, veba ve askeri başarısızlıkların, insanların ahlaki ve dini eksiklikleri nedeniyle Tanrı'nın onları cezalandırdığı algısı vardır. Onlar, yaşananları, karşı karşıya kaldıkları zor durumları ve seferlerin başarısızlıklarını günahkâr olmaları nedeniyle Tanrı'nın cezalandırması olarak görmüşlerdir.

Öte yandan Haçlı Seferlerinin başarısız olmasının ardından, Raymond Lull (1232-1315) gibi din adamları barış odaklı yöntemlerle, kutsal toprakların savunulmasının gerekliliğini vurgulamışlardır. Raymond Lull, Müslümanlarla savaşmak yerine onları ikna ederek, Hıristiyanlığa döndürülmesi gerektiğini düşünen ilk Avrupalı olmuştur. Bu bağlamda 13. yüzyılın başında, Fransisken⁸ ve Dominiken⁹ tarikatları teşekkül etmiş ve bunların mensupları Suriye'nin çeşitli yerlerinde vaazlar vermişlerdir (Evans, 2000: 169).

⁷ Haçlı Seferleri döneminde din değiştirme hadiseleri hakkında detaylı bilgi için bkz. (Usta, 2011: 691-717).

⁸ Fransisken tarikatı Aziz Fransua (François, Francis, Francesco) tarafından kurulmuştur. Aziz Fransua bütün mal varlığından feragat ederek fakir bir yaşam sürmeyi tercih etmiştir. Kurduğu tarikat da fakir yaşamı esas almıştır. Papa III. Innocentius'un onayını alan tarikatın hedefi vaazlarla Hıristiyanlığı yaymaktır. Aziz Fransua tıpkı Batı Hıristiyanları gibi İsa'nın mezarının bulunduğu Kudüs'ün kurtarılmasını arzu ediyordu. V. Haçlı Seferi sırasında (1217-1221) üç kez Müslümanlarla irtibata geçme denemesinde bulundu. Üçüncü denemesinde Dimyat'a ulaşabildi. Burada Melik el-Kamil ile görüştü. Fransisken tarikatı hakkında detaylı bilgi için bkz. (Kurt, 2012).

⁹ Adını kurucusu Dominikten alan Dominiken tarikatı XIII. yüzyılda teşekkül etmiştir. Papanın onayını alan tarikat siyasi, dini ve sosyal sorunlarla mücadele eden kilisenin destekleyicisi olmuştur. Tarikatın kurulma amacı vaazlar yoluyla Hıristiyanlığın öğretilerini yaymaktır. Bu bağlamda İspanya, Fransa, İngiltere gibi Avrupa merkezlerinin yanısıra Afrika ve Asya'ya kadar birçok yerde misyonerlik faaliyetleriyle faal olmuşlardır. Tarikatın eğitimi, misyonerlik faaliyetleri ve hiyerarşisi hakkında detaylı bilgi için bkz. (Esen, 2015).

Akka Piskoposu Olarak Jacques de Vitry (1216-1228)

1216 yılında Papa III. Innocentius tarafından Akka'ya piskopos olarak atanan Jacques de Vitry, Cenova'dan hareket ederek, Akka'ya gelmiştir. Vitry, yazdığı mektupta Akka'da gör-düklerini şu şekilde ifade etmiştir:

Bütün şehir gelişimle mutlu oldu. Akka'da Jacobiteslere Sarazenlerin¹⁰ dilinde va-azlar verdim. Bununla birlikte Sarazenlerle birlikte yaşayan Suriyelilerin hain ve yozlaş-mış olduklarını, Suriyelilerin Sarazenlerin kötü karakterlerine adapte olduklarını ve rüşvet alan bazılarının Hıristiyanlığın sırlarını Sarazenlere anlattıklarını gördüm. Onlar Grek tar-zına göre mayalı ekmelekle ayinler yapıyorlar. Ben ayrıca burada Nesturiler, Gürcüler ve Ermenilerle karşılaştım. Onların piskoposları veya herhangi bir resmi liderleri yok. He-nüz onları bir araya getiremedim (Iris, 2001: 5-6). İnsanlara vaazlar verdim ve iki Sara-zeni vaftiz ettim. Sarazenlerin arasında bir bölünme var. Onlar cüret edip Hıristiyanlara yardım etselerdi onları Hıristiyanlığa dönüştürebilecektik. Bu mektup Sarazenlerin dilinde (Arapça) yazılmasına rağmen onların kanunlarının yozlaşmış olduğunu gördüm. Birçok Sarazen Suriyeli rahipler tarafından vaftiz edildi. Bana göre hem Doğu'da yaşayan He-retikler hem de Sarazenler sağlam bir doktrin ile kolaylıkla Hıristiyanlığa döndürülebilir. (Iris, 2001: 14-15).

Vitry'nin mektubundan görüleceği üzere, döneme dair bölgenin ve civarda yaşayanların vaziyetleri ortaya konulmuştur. Müslümanlara yönelik ötekileştirici bir tutumunun olduğu görü-len Vitry, Suriyelilerin yozlaşmasının ve kötü davranışlar içerisine girmelerinin temel sebebini de Sarazenlere bağlamaktadır. Nakilleri dönemi açısından bilgi sunmasının yanı sıra, nitelik olarak da çeşitlilik arz etmektedir. Yapılan ekmeğin mayalı olması, Nasturiler, Gürcüler ve Er-menilerin dini liderlerinin olmamasını ortaya koyarak, misyonerliğinin hedeflerini de belirtmek-tedir.

Vitry, Akka'da gördüğü Hıristiyan dini geleneğinin çeşitliliğinden dolayı oldukça şaşır-mıştır. 1216 yılında Akka'ya piskopos olarak atandığında, Ortodoks Hıristiyanların kendi inanç-la-rını terk edip, Katolik inancını benimsemeleri yönünde vaazlar vermiştir. Vitry'nin sadece Müslümanları Hıristiyanlaştırmak değil, aynı zamanda Ortodoks Hıristiyanların da Katolik inan-cını benimsemeleri yönünde bir misyonunun olduğu görülmektedir. Vitry ve Oliver Paterbon¹¹, diğer Haçlılar gibi silahlı bir Hıristiyan zaferini tasvip etmemişler, V. Haçlı Seferi boyunca Doğu Hıristiyanları ve Müslümanlara yönelik yenilikçi misyonerlik beklentisi içerisinde olmuşlardır (Whalen, 2018: 147-148).

Vitry, kendisinden talep edilen doğuda yaşayan Hıristiyanların durumunu anlatan raporu papaya göndermiştir. O, bu raporunda yerli Hıristiyanların, Batılılar yerine Müslümanların yö-netiminde yaşamak istediklerini ve doğuda yaşayan Latinlerin yozlaşmış olduklarını ve doğulu bir yaşam sürdüklerini ifade etmiştir. O, raporunda uzun süren barış döneminin ardından Müs-lümanlarla Latinler arasında ticaretin arttığını ve buna paralel olarak onların refahının arttığını bu sebeple yeni bir sefer istemediklerini kaydetmiştir (Karakas, 2017: 56-57).

1217 yılı ilkbaharında, Vitry'den Haçlı yönetimi altındaki Suriye'nin kıyı kentlerinde bir haç turu yapması istenilmiştir. Yapılan haç turunda vaazlar verilmiş ve Hıristiyanlık ile İslâm

¹⁰ Sarazen: İslâm öncesi dönemde Arapları tarif etmek için kullanılan bir tabirdi. Arapların İslâmiyet'i kabul etmeleri ve Akdeniz'de faal olmaları kavramın ön plana çıkmasına sebep olmuştur. Haçlı Seferleri zamanında kavram bütün Müslü-manları ifade etmek için kullanılmıştır (Polat, 2019: 619).

¹¹ Oliver of Paterbon'un 1170 yılında Almanya'nın Wesphilla veya Friesland kentinde doğduğu düşünülmektedir. Paterbon te-oloji, dil bilimi, fizik, matematik gibi farklı disiplinlerde eğitim almıştır. 1207 yılında dönemin en önemli eğitim merkez-lerinden biri olan Paris Üniversite'sinde iki yıl ders vermiştir. Albililere karşı düzenlenen Haçlı Seferlerinin vaazını vermesi için Papa III. Innocentius tarafından vazifelendirilmiştir. Kutsal Topraklara yapılan Haçlı Seferlerine de vaazlarıyla destek vermiştir. Alman Haçlı ordusu ile birlikte V. Haçlı Seferi'ne iştirak etmiştir. Haçlıların Dimyat'ı kuşattıkları sırada mate-matik ve fizik bilgisini kullanarak bir mancınık yapmış ve şehrin Haçlılar tarafından ele geçirilmesini sağlamıştır (Çelik, 2018/2 :31-32).

dinini benimseme hususunda kararsız kalanlara, Hıristiyanlığı tercih etmeleri için telkinlerde bulunmuştur. Bu şekilde, haç turunda iki Müslümanı vaftiz etmiştir. 1219'da Haçlılar, Dimyat'ı ele geçirdiklerinde, Vitry, Müslüman çocukların köle olmasını engelleyerek, onları vaftiz etmiştir (Kedar, 1984: 118).

Vitry, Akka'da Müslüman kölelerini hizmetlerinde tutmak amacı ile onların vaftiz edilmesini reddeden Hıristiyanların, suç işlediklerini ifade etmiştir. Vitry, bu kölelere bir çevirmen aracılığıyla Arapça vaazlar vermiş ve neticede onlar da Hıristiyanlığa geçmişlerdir. Vitry, bu Müslüman kölelerle ilgili olarak şunları aktarmıştır: “*Eski kölelerin çoğuna haç verdim ve onları kutsal toprakları savunmaları için yüreklendirdim.*” (Walker, 2018: 152-153). Fakat Vitry, bir süre sonra Hıristiyanlığa dönen bu Müslüman kölelerden şikâyet etmeye başlamıştır. Onları, Hıristiyanlığı zor ve uygulanamaz bulmalarından dolayı eleştirmiştir. Geçici olarak Hıristiyan olan kölelerin, sonradan gizlice pagan inanışlarına geri döndüğünü ifade etmiştir. Vitry'e göre, daha da kötüsü, Hıristiyanların bir kısmının Müslümanlığa geçip, sonradan geri döndürülemediği olmalarıdır (Walker, 2018: 172-173).

Jacques de Vitry ve Oliver of Paterbon'un, V. Haçlı Seferi'nin propagandalarını yapmaları ve Haçlı Seferi hazırlıkları sırasında II. Frederich (1220-1250) ve IX. Gregory (1227-1241) arasında aracılık yapmaları, onların Doğu Hıristiyanlığı ve İslâm hakkında ortaya koydukları çalışmaların hızlı bir şekilde yayılmasına sebep olmuştur. Onların aktiviteleri ve kardinallığe terfi etmeleri, tarikatlar ile temas kurmalarını sağlamıştır. Vitry ve Oliver'in, Eyyûbî hükümdarı el-Kâmil'in barış yapma isteğini ve Francis Assisi'ye (1181-82-1226) gösterdiği hoşgörüyü görmeleri, Papa III. Innocentius'a destek vermelerini sağlamıştır. III. Innocentius, el-Kâmil'e, gelecek Haçlı Seferlerini önlemek için topraklarını Hıristiyan misyonerlere açması gerektiğini söylemiştir. Vitry ve Oliver'in vaaz hareketleri, misyonerlik faaliyetleri için olumlu bir beklenti oluşturmuş ve faaliyetlerin desteklenmesinin yolunu açmıştır (Lea Bird, 2004: 23-47).

Yukarıda izah edildiği gibi Vitry, misyonerlik tarikatlarıyla temas kurmuştur. Bu tarikatlardan biri *Fransiskanler*dir. Vitry, Fransiskan mensubu Francis'in (1181-82-1226), el-Kâmil'i Hıristiyanlığa döndürme girişimlerini takdir etmiş olsa da, Fransiskan tarikatının resmi teolojik eğitim eksikliğinin olduğunu ileri sürmüştür¹² (Lea Bird, 2004: 30). Vitry, 1220 yılında kaleme aldığı yazısında, Fransiskan tarikatının faaliyetlerini övdükten sonra endişelerini şu sözlerle ifade etmiştir: “*Bu tarikat tehlikeli görünüyor, sadece mükemmel değil aynı zamanda genç ve kusurlu bu tarikatın disipline edilmesi gerekiyor.*” (Powell, 1976: 258). Görüldüğü üzere Vitry, kendisiyle aynı misyona sahip tarikatın faaliyetlerini takdir etmiş olmasına rağmen, onların kusurlarını da tespit etmekten geri durmamış ve revize edilmesi gerektiğini savunmuştur.

Vitry, Doğu ve Batı tarihini ele aldığı iki mühim çalışmada tarikatların ve misyonerlerin faaliyetlerini desteklemiştir. Vitry, “*The Historia Occidentalis*” adlı eserinde, Fransiskanlerin misyonerlik faaliyetlerini desteklemiştir. Yaptığı çalışmalar sayesinde IX. Gregory'nin (1227-1241) Doğu Hıristiyanları ve İslâm hükümdarlarına ilk resmî misyonerleri göndermesini sağladığı yönünde iddialar vardır. Vitry'nin “*The Historia Orientalis*” adlı çalışması, misyonerlerin kullandıkları popüler bir eser olmuştur. Çalışmaları hem William of Tripoli'nin¹³ İslâm üzerine yazdığı tezinde, hem de anti-İslâmî bir araç olarak Haçlı propagandasında kullanılmıştır. Müslümanlar ve Hıristiyanların birlikte yaşadıkları yerlerden birisi olan İberyâ Yarımadası'nda da misyonerleri teşvik etmek için kullanılmıştır (Lea Bird, 2003: 59-60).

¹³ William of Tripoli Latin Doğu'da Müslümanlara Hıristiyanlığı kabul etmeleri için Hıristiyanlık ve öğretilerini aktaran Dominiken bir rahipti. İslâm üzerine iki tez yazmıştır. Erken dönem biyografisi hakkında çok az bilgi bulunan William'ın Latin ülkesi olan Trablus'ta İtalyan veya Fransız bir aileden doğduğu kabul edilir. Tam olarak hangi tarihte doğduğu bilinmemektedir. William'ın Dominiken tarikatına Akka'da mı yoksa Trablusta mı dahil olduğuna dair mevcut bir bilgi bulunmamasına mukabil kariyerinin çoğunu Akka'da geçirmiş olduğu bilinmektedir. William of Tripoli ve Dominiken tarikatı hakkında detaylı bilgi için bkz. (Pearson, 2018: 6).

Sonuç

Papa III. Innocentius, IV. Lateran Konseyi'nde toplumun tüm kesimlerine Haçlı Seferlerine destek vermesini emrettiğinde, Jacques de Vitry, papanın en büyük destekçilerinden biri olmuştur. Jacques de Vitry'nin, Albenilere karşı yapılan Haçlı Seferlerindeki başarısı ve Akka Piskoposluğu tecrübesi, V. Haçlı Seferi'nin en önemli şahsiyetlerinden biri olmasını sağlamıştır. O, V. Haçlı Seferi'ne katılacaklara yapacakları fedakârlıkları ve kazançlarını izah ederek, sefere teşvik etmiştir. Bununla birlikte Vitry, Akka Piskoposu iken Haçlı Seferi hazırlığı yapan III. Innocentius'a bölgenin siyasi, askeri ve sosyal durumu hakkında raporlar göndermiştir.

Haçlıların öncelikli amacı, Müslümanların Hıristiyanlaştırılması değil, kutsal toprakların kurtarılması ve doğulu Hıristiyanlara yardım edilmesi olmuştur. Haçlılar ile Müslümanlar arasındaki ilk ilişkiler, savaş ve peşin yargılara dayalı olmasına rağmen, Haçlıların Ortadoğu'ya ilk gelişlerinden itibaren siyasi, iktisadi ve sosyal sebepler ile aralarında din değiştirmeler gerçekleşmiştir. V. Haçlı Seferi'nden itibaren, misyonerlik faaliyetleri daha da sistemli bir hâl almıştır. Bu misyonerlik faaliyetlerinin artış sebeplerinden birisi, Haçlı Seferlerinden beklenen başarının gerçekleşmemesidir. Misyonerlik faaliyetlerinin önemli isimlerinden biri, bu çalışmanın konusunu oluşturan Jacques de Vitry olmuştur. O, kutsal yerleri ziyaret ederek, birçok şehirde Ortodoks ve Müslümanlara vaazlar vermiş ve Müslümanların Hıristiyanlığa geçmesini sağlamıştır.

Vitry, V. Haçlı Seferi'nin gerçekleştiği tarihlerde kurulan Fransisken ve Dominiken tarikatlarının faaliyetlerini desteklemiş ve bunların faaliyetlerini kusursuz yapması için eksikliklerini tespit etmiş, revize edilmesi gerekenleri ifade etmiştir. Vitry, ayrıca döneminin papa ve yöneticilerinin misyonerlik faaliyetlerini, resmî bir politika haline getirmelerini sağlamıştır. Vitry'nin çalışmaları hem Fransisken ve Dominikenler hem de diğer misyonerler tarafından kullanılmıştır. Bunların hepsinden çıkan sonuç, Haçlı komutanları gibi Vitry de Haçlı Seferleri tarihinde esrarengiz faaliyetleriyle öne çıkmış bir isim olarak yerini almıştır.

KAYNAKLAR

BALDWIN, John W (1970), *Princes and Merchants: The Social Views of Peter the Chanter and His Circle*, Princeton University Press, New Jersey.

BEATTIE, Pamela (2014), "Crusading and the Penitential Life: James of Vitry's Crusade Sermon Models and Lull's De Fine", *Studia Lulliana*, 54, s. 33-66.

BENLİ, Özlem (2019), *Haçlı Seferlerinde Kilise ve Papalığın Rolü (1074-1204)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

BREHIER, Louis (1910), "Jacques Vitry", *The Catholic Encyclopedia*, C. 8, Robert Appleton Company, New York.

BIRD, Jessalynn Lea (2003), "The Historia Orientalis of Jacques de Vitry: Visual and Written Commentaries as Evidence of a Text's Audience, Reception, and Utilization", *Essays in Medieval Studies*, 20, s. 56-74.

BIRD, Jessalynn Lea (2004), "Crusade and Conversion after the Fourth Lateran Council (1215): Oliver of Paterborn's and James of Vitry's Missions to Muslims Reconsidered", *Essays in Medieval Studies*, 21, (2004), s. 23-47.

BOLTON, Brenda (1998), "Faithful to Whom? Jacques de Vitry and the French Bishop", *Revue Mabillon*, 9, s. 53-72.

COAKLEY, John W. (2006), "James of Vitry and the Other World of Mary of Oignies", *Women, Men and Spiritual Power*, Columbia University Press, New York.

ÇELİK, Sebahattin (2018), "Beşinci Haçlı Seferi (1217-1221) Esnasında Mısır Sultanı el-Kâmil'e Karşı Darbe Girişimi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28 (1), s. 313-326.

ÇELİK, Sebahattin (2018), *Beşinci Haçlı Seferi (1217-1221)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

DECORTE, Rooney; POLET, Caroline; BOUDIN, Mathieu; TILQUIN, Françoise; MATROULE, Jean Yves; DIEU, Marc; CHARLES, Catharine; CARLIER, Aurore; LEBECQUE, Fione; DEPARIS, Oliver (2019), "An Interdisciplinary Study Around the Reliquary of the Late Kardinal Jacques de Vitry", *Plos One*, 14 (2), s. 1-17.

DEMİRKENT, Işın (1996), "Haçlılar", C.14, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, s. 525-546.

DEMİRKENT, Işın (1997), *Haçlı Seferleri*, Dünya Yay., İstanbul.

ESEN, Salihe (2015), *Dominiken Tarikatı ve Katolik Kilisesi'nde Yeri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

EVANS, G.R (2000), *Bernard of Clairvaux*, Oxford University Press, New York.

GENÇ, Özlem (2013), "IX. Yüzyılın Önemli Bilginlerinden Lyon'lu Diyakoz Florus ve "Liber de Electionibus Episcoporum" Işığında Ortaçağ Piskopos Seçimleri", *Studies of the Ottoman Domain*, 3 (5), s.18-34.

IRIS, Rau (2001), "A Letter of Jacques de Vitry", *Leeds Medieval History Texts*, University of Leeds, 2, s. 1-15.

IŞIK, Halim (2019), "Katharlar: Balkan Kökenli, Avrupa Ortaçağında Katoliklerce Yakılarak Öldürülen Heretik Hıristiyan, Dini Hareket Üzerine Bir İnceleme", *Mevzu Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, s. 279-321.

KARAKAŞ, Şehri (2016), "V. Haçlı Seferi ve Haçlıların Dimyat'ı Zaptı", *ETÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (2), s. 7-26.

KARAKAŞ, Şehri (2017), *V. Haçlı Seferi (1218-1221)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

KEDAR, Benjamin Z (1984), *Crusade and Mission*, Princeton University Press, New Jersey.

KURT, Abdülkadir (2012), *Hristiyanlık Tarihinde Fransiskan Tarikatı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmeddin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

PEARSON, Jeremy Daniel (2018), *The Islamic World and the Latin East: William of Tripoli and His Syrian Context*, University of Tennessee, Doctoral Dissertations, Knoxville.

PRAWER, Joshua (1972), *The Crusaders Kingdom: European Colonialism in the Middle Ages*, Praeger Publ, New York.

POLAT, Ziya (2019), "Fulcherius Carnotensis'te İslâm ve Müslüman Algısı", *Turkish Studies*, 14 (1), s. 613-632.

POWELL, James (1976), "The Papacy and the Early Franciscans", *Franciscan Studies*, 36, s. 248-262.

RUNCIMAN, Steven (1987), *Haçlı Seferleri Tarihi*, C. 3, Çev. Fikret Işıltan, TTK Yay., Ankara.

ŞAHİN, Nadide (2018), "Katolik Kilisesinde Ruhbanlığın Kökeni ve Vatikan Bildirileri Çerçevesinde Kadınların Ruhbanlığı", *EKEV Akademik Dergisi*, 22 (73), s. 469-483.

USTA, Aydın (2011), "Haçlı Seferleri Döneminde Din Değişirme Vakaları", *Bellekten*, LXXV (274), s. 691-717.

WALKER, Lydia Marie (2018), *Lay Spirituality, Crusading, and Reform in the Sermons of Jacques de Vitry*, Doctoral Dissertations, University of Tennessee, Knoxville.

WHALEN, Brett Edward (2018), "Christendom, Crusade, and the End of Days: The Dream of World Conversion (1099-1274)", *Apocalyptic Complex (Edt. N. Al-Bagdadi ve Marno-Riedl)*, s. 143-157, Central University Press, New York.